
MEĐUNARODNE ORGANIZACIJE I INTEGRACIJE

Predavanje 5

Gradivo za ispit

- Regionalne ekonomske integracije
  - Pojam regionalnih ekonomskih integracija
  - Nastanak i razvoj regionalnih ekonomskih integracija
  - Motivi nastanka regionalnih ekonomskih integracija
  - Efekti regionalnih ekonomskih integracija
  - Nivoi regionalne ekonomske integracije
  - Vrste regionalnih ekonomskih integracija

REGIONALNE EKONOMSKE INTEGRACIJE

Pojam regionalnih ekonomskih integracija

Pošto je nakon Drugog svetskog rata izvršen oporavak ratom razorenih privreda, glavni napori svih nacionalnih vlada bili su se usmerili na ubrzanje razvoja. Došlo je do potpisivanja velikog broja bilateralnih trgovinskih ugovora i stvorena je čitava mreža trgovinskih sporazuma koji su kreirali jedinstven međunarodni trgovinski sistem. Većina tih sporazuma vodila je liberalizaciji trgovine zemalja potpisnica. Međutim, mnoge od tih zemalja su bile male i nisu mogle u potpunosti da iskoriste efekte ove liberalizacije, a preduzećima je bilo teško da se snađu u ovoj mreži trgovinskih odnosa zemalja. Počelo se razmišljati o regionalnoj trgovinskoj saradnji koja bi imala za cilj stvaranje optimalnih carinskih teritorija kako bi se koristi od liberalizacije maksimalno iskoristile.

Regionalna trgovinska saradnja podrazumeva bilo kakvu trgovinu koja se odvija između bliskih zemalja u određenom regionu. Ova saradnja se može unapređivati na više načina, ali jedan od najplodotvornijih je stvaranje regionalnih integracija koje u trgovinskom smislu ujedinjuju ceo region. Pošto se u sporazumima o ekonomskoj saradnji država podstiču i međusobne investicije, regulišu plaćanja i slično, ove integracije se nazivaju regionalnim ekonomskim integracijama.

Stvaranje regionalnih ekonomskih integracija postiže se zaključivanjem odgovarajućih višestranih sporazuma. Umesto da dve zemlje bilateralno zaključuju sporazume o privrednoj saradnji, sve zemlje potpisuju jedan sporazum. Većinu višestranih (plulateralnih) sporazuma koji regulišu međusobnu ekonomsku saradnju potpisuju države koje se nalaze u jednom geografskom regionu.

Regionalna ekonomska integracija predstavlja čvrsto i dugoročno povezivanje zemalja u cilju ostvarivanja ekonomskih i političkih interesa, iznalaženja puteva za efikasniju saradnju privrednih subjekata zemalja u integraciji. Integracije dovode do povezivanja tržišta, specijalizacije i podele rada, koordinacije ekonomskih politika i postaju značajan faktor savremenog razvoja svetske privrede i međunarodne ekonomske saradnje. Regionalne ekonomske integracije su sastavni deo funkcionisanja svetske privrede, sistema i mehanizma međunarodnih ekonomskih odnosa.

Ubrzani tokovi kretanja robe, znanja i faktora proizvodnje između nacionalnih ekonomija odavno su postali realnost međunarodnih odnosa. Svet i svetska privreda se razvijaju grupisanjem i stvaranjem raznih oblika međunarodnih ekonomskih integracija koje pružaju različite brojne prednosti zemljama članicama. Regionalne ekonomske integracije su se pojavile kao spona između nacionalnih i svetskog tržišta. Visok nivo ekonomske ekspanzije tražio je istovremeno šira tržišta u cilju povećanja međusobne trgovine i kooperacije, bolje koristi od lokacije faktora

proizvodnje, porasta proizvodnje, tehnološke opremljenosti i produktivnosti a time i uvećanja ukupnog razvoja. Različite vrste i oblici međunarodnih ekonomskih integracija istovremeno i promovišu i ograničavaju trgovinu. U okviru zemalja članica određene integracije trgovina je uglavnom liberalizovana, dok je mnogobrojnim barijerama izmenjena (ograničena) sa “trećim” zemljama (zemljama van integracije).

Nastanak i razvoj regionalnih ekonomskih integracija

Prva zabeležena regionalna ekonomska integracija u svetu bio je nemački carinski savez iz 1834. godine koji je okupljao male države na severu Nemačke. Kasnije je na jugu Nemačke stvorena carinska unija koja se ujedinila sa nemačkim carinskim savezom na severu (1854). Ovo privredno ujedinjenje Nemačke prethodilo je njenom političkom ujedinjenju koje se desilo 1871. Navedeno ekonomsko povezivanje se dakle desilo u okviru onoga što će postati jedna zemlja.

Kao najstarija carinska unija navodi se Južnoafrička carinska unija osnovana kao regionalna integracija Južne Afrike i okolnih teritorija koje su bile zavisne od Britanske imperije (1910). Pun legitimitet međunarodne integracije dobila je izmenom sporazuma 1969. godine (kada su njene članice bile tada već nezavisne države – Južnoafrička republika, Botswana, Lesoto i Svaziland).

Kao istorijski primer regionalnog povezivanja nacionalnih privreda, obično se ističu BENELUX zemlje (Belgija, Holandija i Luksemburg), koje su pre II svetskog rata odlučile da se trgovinski i privredno povežu i stvore prvu modernu regionalnu ekonomsku integraciju. Belgija i Luksemburg su osnovale ekonomsku uniju još 1921., Holandija im se pridružila 1944. godine. Predstavlja prvu nadnacionalnu ekonomsku integraciju, sedište joj je u Briselu. Ova integracija je učvršćena potpisivanjem Sporazuma o BENELUX ekonomskoj uniji.

Nakon II svetskog rata došlo je do naglog porasta broja regionalnih ekonomskih integracija. Kao pokretač ovih procesa navodi se regionalna ekonomska integracija osnovana u Zapadnoj Evropi pedesetih godina XX veka u okviru koje su osnovane tri regionalne ekonomske organizacije: Evropska zajednica za uglj i čelik (1951), Evropska ekonomska zajednica i EUROATOM (1957). Originalne članice ove integracije su bile: Francuska, Nemačka, zemlje BENELUX-a i Italija, ali su brzo usledili zahtevi većine evropskih zemalja za prijem u ove organizacije. Velikoj Britaniji nije odgovarao visok stepen integracije koji je postignut u ovim organizacijama (ove nadnacionalne institucije predviđale su zajedničku trgovinsku politiku) i ona inicira stvaranje Evropskog udruženja slobodne trgovine (EFTA). Međutim, EFTA nije uspela da parira Evropskoj ekonomskoj zajednici i ubrzo većina njenih članica (pa čak među prvima i Velika Britanija) prelazi u rivalsku organizaciju.

Stvaranje i uspešno funkcionisanje Evropske ekonomske zajednice nije podstaklo samo evropske države na integraciju. Procesi integracije počeli su i na drugim

kontinentima. Tokom šezdesetih godina XX veka osnovano je niz integracija u Latinskoj Americi, Africi i Aziji. Regionalne integracije zemalja u razvoju (naročito one u Latinskoj Americi) razvijane su na konceptu zatvorenog regionalizma (liberalizacija trgovine u regionu, ali restrikcija trgovine sa ostatkom sveta). U većini ovih integracija, za razliku od onih u Evropi, ubrzo je došlo do stagnacije i one nisu funkcionisale.

Posle perioda stagnacije, osamdesetih godina XX veka, dolazi do oživljavanja postojećih regionalnih ekonomskih regionalnih integracija i nastanka velikog broja novih regionalnih integracija u svim delovima sveta. Ovo je period ponovnog oživljavanja regionalizma u međunarodnoj trgovini, napuštanja prakse zatvorenog regionalizma i usvajanja koncepta otvorenog regionalizma koji podrazumeva nepostojanje restrikcije trgovine sa trećim zemljama prilikom osnivanja integracije. Ovi procesi, ali tek u devedesetim godinama XX veka zahvataju i područje Istočne Evrope i Severne Azije. Raspadom Istočnog bloka i njihove trgovinske integracije (SEV) i prelaskom socijalističkih zemalja na tržišni model privređivanja, stvaraju se uslovi za nastanak niza subregionalnih trgovinskih integracija u ovom regionu. Integracije osnovane u Istočnoj Evropi ubrzo će biti apsorbovane od Evropske unije.

Danas je ceo svet pokriven velikim brojem regionalnih ekonomskih integracija, svaki region ima svoju integraciju, a u pojedinim regionima postoji i više regionalnih ekonomskih integracija. Ali, uvek je jedna regionalna integracija dominantna u regionu jer okuplja najveći broj članica.

Usled procesa globalizacije svetske privrede koji uzrokuje sve jaču konkurentsku borbu nacionalnih privreda na svetskom tržištu, primetna je tendencija stvaranja regionalnih integracija koje trgovinski povezuju čitave kontinente. U Evropi, tu ambiciju ima Evropska unija preko Evropskog ekonomskog prostora (EEA), u Africi je to Afrička ekonomska unija (AEC), u Americi je Zona slobodne trgovine Amerika (FTAA), u Okeaniji Sporazum o slobodnoj trgovini u Južnom Pacifiku (SPARTECA).

Motivi nastanka regionalnih ekonomskih integracija

Motivi nastanka, odnosno pokretači regionalnih integracija su politički i ekonomski, s tim da su jedni ili drugi u specifičnim slučajevima manje ili više izraženi. Nekad su motivi izrazito političkog karaktera, čak bi se moglo reći da bez dobrih političkih odnosa među članicama nije moguć ni uspešan razvoj integracija. Najbolji primer za ovu tvrdnju je Evropska zajednica, odnosno Evropska unija, koja je ostvarila napredak zahvaljujući unapređenju međusobnih odnosa Nemačke i Francuske. Takođe, na tlu Južne Amerike nije moglo doći do napretka u ostvarivanju uspešnih integracionih blokova dok se nisu poboljšali međusobni odnosi suparničkih strana, Brazila i Argentine. Naravno, politički odnosi članica su nužan, ali ne i dovoljan uslov za uspešan razvoj ekonomskih integracija. Neophodno je i da privrede članica budu

komplementarne, da imaju približan nivo industrijskog razvoja, bogatstvo strukture spoljne trgovine i slično.

Motivi nastanka integracija mogu se tražiti i u pripadnosti istoj naciji, kao što je to slučaj sa Arapskim zajedničkim tržištem.

Da bi jedna integracija uspešno funkcionisala, potrebno je dakle da postoji homogenost članica, kako ekonomska tako i politička. Najbolji primer razvoja integracije je EU sa politički homogenim, visoko razvijenim privredama koje imaju veoma diversifikovanu spoljnu trgovinu. Sličan primer pruža i NAFTA (Severnoamerički sporazum o slobodnoj trgovini) koju čine SAD, Kanada i Meksiko (i pored nižeg ekonomskog razvoja Meksika, privrede ovih zemalja su komplementarne, a Meksiko je dobio i određene povlastice). Različiti oblici integracija nerazvijenih zemalja uglavnom ne ostvaruju svoje ciljeve zbog političkih, kulturnih, religioznih i drugih različitosti, ali osnovni razlog njihovog nefunkcionisanja je nekomplementarnost privreda i nepovoljna privredna struktura zemalja članica (dominantni primarni proizvodi, izražena koncentracija uvoza i izvoza itd).

Najlakše se znači integrišu privrede zemalja sa približno sličnim političkim sistemom, proizvodnom strukturom i podjednakim stepenom razvijenosti. U ovim slučajevima, koncentracija međunarodne razmene i povećanje međusobne saradnje, stvara se zajedničkom voljom na manje ili više ravnopravnoj osnovi, putem izjednačavanja uslova privređivanja (ukidanje carina, neparinskih barijera u međusobnoj razmeni, uvođenje realnih intervalutnih kurseva, usklađivanje poreskih sistema, izjednačavanje kamatnih stopa itd). Zemlje koje ulaze u privrednu integraciju, nastoje da ukupnu produktivnost svoje nacionalne privrede podignu na viši nivo međunarodne konkurentnosti i da ravnopravno učestvuju u dohotku koji se, zahvaljujući procesu integracije i racionalizacije u podeli rada, stalno povećava.

Efekti regionalnih ekonomskih integracija

Regionalne integracije igraju veoma značajnu ulogu u svetskoj privredi. Tako na primer, samo dve najznačajnije (EU i NAFTA), u svetskoj proizvodnji učestvuju sa oko 60%, a u svetskoj trgovini sa preko 50%.

U okviru regionalnih ekonomskih integracija dolazi do izjednačavanja troškova, odnosno cena istih roba, uz postizanje veće produktivnosti jednakih faktora proizvodnje. Troškovi proizvodnje ravnaju se prema efikasnijim proizvođačima i ostvaruje se veća proizvodnja sa datim resursima, nego što je bio zbir pojedinačnih proizvodnji zemalja članica pre integracije. To je čist dobitak koji vuče korene iz realokacije faktora proizvodnje, posle ukidanja carina među zemljama članicama. Sledeća korist proizlazi iz zadržavanja carina prema zemljama van integracije, supstitucijom jeftinih uvoznih proizvoda skupljim proizvodima iz zemalja članica.

Ovde potrošači gube deo dohotka, ali ga zemlja na razlici u proizvodnji nadoknađuje i još više uvećava.

Sa ekonomske tačke gledišta, korist od ekonomske integracije se sastoji u doprinosu širenju i jačanju materijalne, tehnološke, finansijske i naučnotehničke baze, koncentrisanjem ekonomskih resursa i potencijala zemalja u integraciji. Putem ekonomske saradnje i integracije moguće je efikasnije korišćenje proizvodnih kapaciteta, postavljanje tehnološko ekonomskih parametara prema zahtevima unosne serijske proizvodnje u preduzećima, stvaranje integrisanih privrednih kompleksa specijalizovane proizvodnje, diversifikacija izvoza, proširenje tržišta, ostvarivanje konkurentne prednosti i drugo.

Američki ekonomista Viner je efekte integracija podelio na: **efekte stvaranja novih tokova trgovine** (*trade creating effect*) i **efekte skretanja odnosno efekte supstitucije dotadašnjih uvoznih roba, robama zemalja u integraciji** (*trade directing effect*).

Prvi efekat (efekat stvaranje novih tokova trgovine) deluje u okviru zemalja članica same integracije – eliminiše se trgovina manje efikasnih proizvođača jedne zemlje članice, a povećava se promet proizvođača iz druge zemlje članice čija je proizvodnja efikasnija. Drugim rečima, proizvođač iz jedne zemlje članice koji je u povoljnijoj situaciji da koristi prednosti masovne proizvodnje, potiskuje sa tržišta proizvođača iz druge zemlje članice čija produktivnost nije na odgovarajućoj visini (ranije se na tržištu održavao zahvaljujući carinskoj zaštiti). Sledi dakle, da integracija pojačava konkurentnu sposobnost proizvođača zemalja članica na njihovim unutrašnjim tržištima.

Drugi efekat (efekat skretanja) deluje na štetu trgovine ranijih partnera koji su ostali izvan integracije, jer se deo isporuka ranijih partnera sada potiskuje i supstituiše isporukama proizvođača neke zemlje članice integracije, zbog visokih carinskih i drugih barijera u trgovini prema zemljama van integracije.

Regionalne integracije su značajan faktor razvoja zemalja u integraciji, a imaju i veliki uticaj na zemlje van integracije i svetsku privredu u celini. One omogućavaju harmonizaciju razvojnih politika zemalja u integraciji, proširenje tržišta, specijalizaciju, racionalnu kombinaciju i plasiranje faktora proizvodnje na širem privrednom području, povećavaju konkurentnost, pozitivno utiču na privredni razvoj, dohodak i životni standard. Pored uklanjanja trgovinskih barijera i liberalizacije trgovine, ekonomske integracije dovode do uspostavljanja optimalne podele rada koja dalje ima pozitivne efekte na proizvodnju, privrednu strukturu i konkurentnost.

Efekte na zemlje van integracije su različiti u pojedinim slučajevima. Međutim, činjenica je da integracije izražavaju protekcionistička dejstva, a uslovi prodaje su teži za zemlje van, nego za zemlje u integraciji. Postoji pojačana diskriminacija prema zemljama van integracije, pa i prema čitavim grupama zemalja. Efekte su naročito nepovoljni za zemlje u razvoju zbog njihove izvozne strukture. Politikom

pridruživanja i preferencijala otklonjen je jedan deo nepovoljnih dejstava integracije na zemlje u razvoju, ali teškoće na ovom polju i dalje ostaju.

Savremene teorije pokušavaju da sagledaju efekte formiranja regionalnih integracija kroz efekte koje prouzrokuju strane direktne investicije koje privlači formirana regionalna integracija, kroz efekte izgradnje institucija zajedničkog tržišta. Analize su veoma raznolike i zavise od polaznih pretpostavki. Većinom zemlje u okviru integracije privlače više investicija nego zemlje van integracija – osnivanjem filijale u samo jednoj državi članici integracije, investitor želi da osvoji čitavo regionalno tržište. Međutim, nisu sve države u integraciji podjednako privlačne za strane direktne investicije. Ako zemlja ima centralni položaj, bolji poreski tretman investicija, veću pravnu sigurnost i slično, biće sposobnija da privuče strane investicije. Takođe, od privredne strukture zemlje zavisi koliko će konkretna zemlja biti uspešna da pozitivno iskoristi strane direktne investicije.

Nivoi regionalne ekonomske integracije

U razvoju svake regionalne ekonomske integracije mogu se identifikovati nekoliko nivoa integracije. Nivoi u regionalnoj integraciji se razlikuju u obimu odobrenih trgovinskih koncesija. Obično se kreće od nižih nivoa pa se ide ka višim, tako da se može reći da svaka regionalna ekonomska integracija ima svoj razvojni put (životni ciklus). Niži oblici integracije podrazumevaju manje trgovinskih koncesija i pružaju veću autonomiju u spoljnotrgovinskoj politici zemljama članicama, dok viši oblici integracije obezbeđuju veće razvojne efekte za zemlje koje su se regionalno trgovinski udružile ali i gubljenje autonomije u kreiranju i izvršenju spoljnotrgovinske politike.

Osnovni nivoi u razvoju regionalnih ekonomskih integracija su:

- **Višestrani sporazum o preferencijalnoj trgovini** predstavlja najniži nivo (oblik) regionalne integracije. Podrazumeva da za strane ugovornice važe niže carinske stope od onih koje se primenjuju na uvoz iz "trećih" zemalja i delimično uklanjanje necarinskih barijera. Ovaj oblik integracije bio je prisutan među zemljama koje su se nalazile u okviru Britanskog Komonvelta, početkom tridesetih godina XX veka. Takođe, primer ovakvog sporazuma je Sporazum o slobodnoj trgovini između Norveške, Estonije, Letonije i Litvanije.
- **Zona slobodne trgovine** podrazumeva potpuno uklanjanje carinskih barijera u međusobnoj trgovini članica ove zone (internih carina). Sve veći broj novoosnovanih zona slobodne trgovine reguliše i uklanjanje necarinskih barijera u međusobnoj trgovini država članica. Zemlje članice zadržavaju sopstvene carinske tarife prema trećim zemljama. Osnova ovog sporazuma je pravilo o poreklu robe. Primeri ovakve integracije: EFTA (Evropsko udruženje slobodne trgovine); CEFTA (Centralnoevropski sporazum o slobodnoj trgovini); NAFTA (Severnoamerički sporazum o slobodnoj trgovini);

CEFTA 2006 (Zona slobodne trgovine u Jugoistočnoj Evropi); FTAA (Zona slobodne trgovine Amerika).

- **Carinska unija** podrazumeva uklanjanje internih carina, kvantitativnih ograničenja i uvođenje zajedničke carinske tarife prema trećim zemljama (zemljama koje nisu članice ove integracije) odnosno uvođenje zajedničkih eksternih carina. Ovo je prvi nivo regionalne ekonomske integracije zemalja koji podrazumeva postojanje zajedničke spoljnotrgovinske politike, svi sledeći viši nivoi podrazumevaju ovu vrstu zajedničke politike. Primer: carinska unija BENELUX koja je funkcionisala do njihovog uključenja u EU.
- **Zajedničko tržište** kao viši oblik regionalne ekonomske integracije od carinske unije, uključuje carinsku uniju (uklanjanje internih carina, kvantitativnih ograničenja i uvođenje zajedničke eksterne carinske tarife) koja omogućava slobodno kretanje roba i usluga u okviru integracije, ali predviđa i slobodno kretanje faktora proizvodnje (rada i kapitala). Na ovaj način, svako slobodno tržište podrazumeva četiri osnovne slobode: slobodno kretanje robe, usluga, rada i kapitala u okviru regionalne ekonomske integracije. Primeri: Evropska unija do 1992.godine; MERKOSUR (Zajedničko tržište Brazila, Argentine, Paragvaja i Urugvaja; CARICOM (Karipsko zajedničko tržište u okviru Karipske zajednice).
- **Ekonomska unija** je najviši nivo u razvoju regionalne ekonomske integracije koji uključuje sve prethodno ostvarene nivoe integrisanja, a novi kvalitet koji se dodaje na zajedničko tržište je i harmonizacija ekonomskih politika članica integracije (pored spoljnotrgovinske politike koja je harmonizovana u prehodnim novoima, to su poreska politika, politika konkurencije, industrijska politika, transportna politika itd) i uspostavljanje zajedničke monetarne politike čiji se najznačajniji operativni segment ogleda u uvođenju jedinstvene valute (monetarna unija). Znači, ekonomska unija podrazumeva ukidanje internih carina, uspostavljanje zajedničke carinske tarife, slobodno kretanje faktora proizvodnje (rada i kapitala) u okviru regionalne ekonomske integracije, harmonizaciju ekonomskih politika članica integracije i uspostavljanje monetarne unije. Primer: WAEMU (Zapadno-afrička ekonomska i monetarna unija).

Prva dva nivoa se ubrajaju u niže nivoe regionalnog ekonomskog integrisanja jer ne podrazumevaju postojanje zajedničke spoljnotrgovinske politike u integraciji, a svi ostali nivoi su viši nivoi integrisanja. U ekonomskom smislu, ekonomska unija je vrhovni nivo regionalnog integrisanja. Posle ekonomske unije može uslediti i uspostavljanje političke unije (što se ne ubraja u ekonomsku integraciju).

Osim osnovnih nivoa u razvoju regionalnih ekonomskih integracija, postoje i tri prelazna nivoa koji se javljaju kad nisu ispunjeni svi uslovi za dostizanje jednog od nivoa regionalne ekonomske integracije:

- **Parcijalna carinska unija** podrazumeva uvođenje zajedničke carinske tarife za zemlje nečlanice regionalne ekonomske integracije (zajedničke eksterne

carinske tarife) bez uklanjanja internih carina u međunarodnoj trgovini. Ovaj slučaj je dosta redak u praksi.

- **Parcijalno zajedničko tržište** podrazumeva postojanje carinske unije i slobodno kretanje jednog od faktora proizvodnje, ali ne svih. Uglavnom se ograničenja odnose na kretanje radne snage između država članica određene regionalne integracije. EU koja danas broji 28 članica predstavlja primer parcijalnog zajedničkog tržišta jer sve njene članice nisu i članice monetarne unije, dok su za mnoge nove “istočne” članice postojale (ili još postoje) restrikcije u slobodnom kretanju radne snage.
- **Parcijalna ekonomska unija** osim zajedničkog tržišta uključuje i harmonizaciju ekonomskih politika država članica ali ne i uspostavljanje jedinstvene monetarne politike kao segmenta monetarne unije zemalja članica regionalne ekonomske integracije. EU sa 15 članica je bila na ovom nivou integracije sve do 2004. godine.

Može se uočiti da svaki viši nivo u regionalnoj ekonomskoj integraciji uključuje prethodni nivo, uz dodatak novih trgovinskih koncesija. Proces integracija nije nužno postepen od “nižih” ka “višim” oblicima integracija. Na primer, grupa zemalja može da odluči da kreira zajedničko tržište, “preskačući” niže vrste integracija, kao što su zona slobodne trgovine i carinska unija. Sve zavisi od namera, ambicija, ciljeva kao i postojećih i budućih potencijala grupe zemalja i njihovog ugovora o integrisanju.

Pošto svaki viši razvojni nivo regionalnog ekonomskog integrisanja pruža značajnije efekte na razvoj privreda članica integracije, postoji prirodni proces koji motiviše članice integracije da stalno ostvaruju sve viši nivo integracije. To je posebno značajno kada se i drugi regioni ekonomski integrišu, što sa svoje strane povećava konkurenciju regionalnih ekonomskih integracija u svetskoj privredi. O regionalnoj ekonomskoj integraciji na nivou ekonomske unije, govori se kao o jedinstvenoj privredi i jednom subjektu međunarodne trgovine. Ovakve integracije se sve više javljaju kao subjekti mnogih trgovinskih ugovora, što im je omogućeno postojanjem jedinstvene spoljnotrgovinske politike koja pitanja međunarodne trgovinske saradnje stavlja u nadležnost organa te integracije, a ne država članica.

Navedeni nivoi ipak ne obuhvataju nove i praktične modele ekonomskih integracija koji se javljaju u jugoistočnoj Aziji. Od 1980. godine u ovom delu sveta ekonomske integracije nastaju spontano, pre vođene snagama tržišta nego formalnim ugovorima. U ovom regionu odvija se vrlo snažan proces integracije, ali na “tehničkom” nivou u vidu uklanjanja administrativnih mera, a u cilju olakšavanja trgovine i pojednostavljivanja stranih ulaganja. Vlade i firme su zainteresovane za uklanjanje barijera koje usporavaju trgovinu i za stvaranje distributivnih lanaca.

Vrste regionalnih ekonomskih integracija

Postoje brojni, različiti kriterijumi za klasifikaciju regionalnih ekonomskih integracija, a koji kriterijum klasifikacije će se koristiti zavisi od ciljeva zbog kojih se istražuju ove integracije. Jedan od osnovnih načina posmatranja regionalnih ekonomskih integracija je njihovo **članstvo**.

Ako kao kriterijum odaberemo brojnost članstva, regionalne ekonomske integracije možemo podeliti na:

- Male – imaju od 3 do 5 članica
- Srednje – imaju od 6 do 10 članica
- Velike – broje preko 11 država članica u integraciji.

Danas je prisutna težnja da regionalne ekonomske integracije obuhvate ceo kontinent, kao što je to slučaj sa Evropskom unijom, Afričkom ekonomskom unijom ili Slobodnom zonom trgovine Amerika (FTAA), što ide u prilog tvrdnjama da postoji tendencija porasta broja članica u regionalnim ekonomskim integracijama.

U zavisnosti od razvijenosti članica, sve regionalne ekonomske integracije se mogu podeliti na:

- Regionalne ekonomske integracije razvijenih država (kao što je na primer, Evropsko udruženje slobodne trgovine – EFTA)
- Regionalne ekonomske integracije nerazvijenih država (primer su sve regionalne ekonomske integracije u Africi)
- Regionalne ekonomske integracije sa mešovitim članstvom (okupljaju i razvijene i nerazvijene države) – one su danas veoma interesantne za izučavanje jer su nova tekovina razvoja regionalnih ekonomskih integracija i značajne su za pitanja kako prevazići gep (jaz) u razvijenosti u okviru integracije. Primer za ovu vrstu integracije je NAFTA (Severnoamerički sporazum o slobodnoj trgovini) koji se sastoji od razvijenih država (SAD i Kanada) i manje razvijene države (Meksiko).

Kao jedna od osnovnih podela regionalnih ekonomskih organizacija navodi se podela koja kao kriterijum koristi **tip ugovora kojima je integracija konstituisana**. Prema ovom kriterijumu, integracije se dele na:

- Regionalne ekonomske integracije sa preferencijalnim trgovinskim tokovima koje nastaju na osnovu regionalnih integrativnih sporazuma i
- Regionalne ekonomske integracije u kojima ne postoje trgovinske preferencije, koje nastaju na osnovu regionalnih promocijnih ugovora.

Prva vrsta integracije je mnogo češća ali se kod njih postavlja pitanje **trgovinskih preferencija** koje zemlje članice međusobno odobravaju. Uglavnom se preferencije odnose na trgovinu između zemalja članica, koja može biti više ili manje liberalna, ali neke regionalne ekonomske integracije uvode i zajedničku spoljnotrgovinsku

politiku. Osnovno pitanje koje se ovde postavlja je da li treba osnovati regionalnu ekonomsku integraciju koja reguliše trgovinske odnose zemalja članica, kao što je:

- zona slobodne trgovine koja predstavlja osnovni nivo razvoja regionalnih ekonomskih integracija, ili
- treba ići i korak dalje i propisati zajedničku carinsku tarifu čime nastaje carinska unija, što je prvi korak ka višem nivou integracije. Svaka dalja nadgradnja na carinsku uniju vodi čvršćem trgovinskom povezivanju zemalja članica integracije i vodi stvaranju jedinstvene privrede.

Osnovni nivo regionalne ekonomske integracije zemalja se značajno razlikuje od viših oblika trgovinske saradnje država i po mehanizmu njegove primene. Da bi se primenila pravila zone slobodne trgovine, treba razviti **sistem pravila porekla robe** kojom se trguje kako bi se obezbedilo da samo roba poreklom iz zemalja potpisnica regionalnog preferencijalnog sporazuma uživa liberalniji pristup tržištu ostalih zemalja potpisnica tog sporazuma. Ovaj sistem je veoma složen za postavljanje, ali je neophodan radi valjane primene potpisanog sporazuma.

Kod viših oblika (nivoa) integracije ne postoji potreba za pravilima o poreklu robe jer zemlje usvajaju zajedničku spoljnotrgovinsku politiku kojom se predviđa zajednička eksterna carinska tarifa koja se primenjuje u spoljnoj trgovini sa svim zemljama van integracije, a carine u intraregionalnoj trgovini su odavno ukinute.

U slučaju viših nivoa ekonomske integracije regiona, postavlja se pitanje kakav je **odnos ove integracije prema zemljama nečlanicama**. On može, u odnosu na stanje pre formiranja integracije, biti manje ili više otvoren, pa govorimo o:

- Zatvorenim regionalnim ekonomskim integracijama koje podrazumevaju restriktivne trgovinske odnose sa nečlanicama i svoju težnju za privrednim razvojem zasnivaju na većem zatvorenom tržištu. U ovom slučaju često se primenjuje strategija razvoja zasnovana na uveznoj supstituciji zbog čega dolazi do značajnog skretanja trgovine unutar regionalne ekonomske integracije. Ovakve integracije su se osnivale u Latinskoj Americi pedesetih godina XX veka.
- Otvorenim regionalnim ekonomskim integracijama koje podrazumevaju zadržavanje liberalnih trgovinskih odnosa sa zemljama nečlanicama – ovakav pristup odobrava Svetska trgovinska organizacija.

Regionalne ekonomske integracije se stvaraju liberalizacijom intraregionalne trgovine pojedinim proizvodima. Kad je reč o **obuhvatu trgovinskih preferencija**, oni se mogu odnositi:

- Samo na robu (kao što je to slučaj sa Evropskim udruženjem slobodne trgovine (EFTA))
- Na robu i druge predmete trgovanja kao što su usluge i intelektualna svojina (slučaj Severnoameričkog sporazuma o slobodnoj trgovini – NAFTA)

- Mogu uključivati i liberalizaciju kretanja faktora proizvodnje (rada i kapitala) i obuhvatati liberalizaciju investicionih tokova, pa čak i uvođenje jedinstvene valute (slučaj Evropske unije).

U pogledu **simetričnosti trgovinskih koncesija** koje članice regionalne ekonomske integracije međusobno odobravaju, sve regionalne ekonomske integracije mogu se podeliti na:

- Regionalne ekonomske integracije koje predviđaju simetrične trgovinske koncesije, što znači da za odobrenu koncesiju svaka članica mora uzvratiti odgovarajućom koncesijom u istom obimu, recipročno. Većina postojećih regionalnih ekonomskih integracija je postavljena poštujući ovaj princip;
- Regionalne ekonomske integracije koje predviđaju asimetrične trgovinske koncesije, što znači da ako jedna zemlja odobri koncesiju ne mora uslediti recipročna koncesija odobrena njoj od strane druge zemlje, odnosno uzvratno odobrena koncesija nije ekvivalentna. Primer ovakve integracije je Sporazum o regionalnoj trgovinskoj i ekonomskoj saradnji u Južnom Pacifiku (SPARTECA) - asimetričan trgovinski sporazum u korist malih pacifičkih ostrvskih država u odnosu na dve velike i razvijene države, Australiju i Novi Zeland.

Danas još uvek dominiraju recipročni regionalni trgovinski ugovori, ali kako se u svetskoj privredi sve više uviđa težak položaj zemalja u razvoju, razvijene zemlje su spremne da zemljama u razvoju ponude i nerecipročne trgovinske ugovore sa asimetričnim trgovinskim koncesijama koje bi zemlje u razvoju trebale da iskoriste za ubrzani razvoj.